

Факултет Правни

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

(Број захтева)

Веће научних области правно-економских наука

(Назив већа научне области коме се захтев упућује)

(Датум)

ЗАХТЕВ**за давање сагласности на одлуке о усвајању извештаја Комисије за оцену докторске дисертације и о именовану комисије за одбрану**

Молимо да, сходно члану 48 ст. 5 тач. 4) Статута Универзитета у Београду ("Гласник Универзитета", бр. 201/2018, 207/2019, 213/2020, 214/2020, 217/2020, 230/21, 232/22, 233/22 и 236/22), дате сагласност на одлуку о усвајању извештаја Комисије за оцену докторске дисертације:

КАНДИДАТ: **Брано (Ђорђо) Хаџи Стевић**

(име, име једног од родитеља и презиме)

студент докторских студија на студијском програму Право,

уписан на докторске студије 2020/2021. године,

пријавио је тему докторске дисертације дана 28. септембра 2022. године, под називом:**„Правно расуђивање и судски активизам – случај Уставног суда Босне и Херцеговине“**

из научне области: теорија државе и права, филозофија права и социологија права

Универзитет је дана 28.3.2023.

својим актом под бр.

61206-942/2-23

дао сагласност на предлог теме докторске дисертације

која је гласила:

„Правно расуђивање и судски активизам – случај Уставног суда Босне и Херцеговине“

Име и презиме ментора: проф. др Горан Дајовић

Комисија за оцену докторске дисертације именована је на седници одржаној 24. јуна 2024. године одлуком факултета под бр. 04-806/2, у саставу:

	Име и презиме члана комисије	звање	научна област	Установа у којој је запослен
1.	Др Миодраг Јовановић	редовни професор	теорија права и државе	Универзитет у Београду – Правни факултет
2.	Др Виолета Беширевић	редовна професорка	уставноправна	Правни факултет Универзитета Унион
3.	Др Горан Марковић	редовни професор	уставноправна	Универзитет у Источном Сарајеву – Правни факултет

Напомена: уколико је члан Комисије у пензији навести датум пензионисања.

Датум стављања извештаја Комисије и докторске дисертације на увид јавности: 19. август 2024. године.

Наставно-научно веће факултета усвојило је извештај Комисије за оцену докторске дисертације на седници одржаној дана 23. септембра 2024. године.

Комисија за одбрану докторске дисертације именована је на седници одржаној 23. септембра 2024. године одлуком факултета под бр. 04-806/5, у саставу:

	Име и презиме члана комисије	звање	научна област	Установа у којој је запослен
1.	Др Миодраг Јовановић	редовни професор	теорија права и државе	Универзитет у Београду – Правни факултет
2.	Др Виолета Беширевић	редовна професорка	уставноправна	Правни факултет Универзитета Унион
3.	Др Горан Марковић	редовни професор	уставноправна	Универзитет у Источном Сарајеву – Правни факултет

Напомена: уколико је члан Комисије у пензији навести датум пензионисања.

Професор др Зоран Мирковић

ВД ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

- Прилози:
- Одлука Наставно-научног већа о усвајању извештаја Комисије за оцену докторске дисертације и одлука о именовану Комисије за одбрану докторске дисертације
 - Извештај Комисије о оцени докторске дисертације
 - Примедбе на извештај Комисије о оцени докторске дисертације (уколико их је било) и мишљење Комисије о примедбама

Напомена: Факултет доставља Универзитету захтев са прилозима у електронској форми и у једном писаном примерку за архиву Универзитета

На основу члана 26. Статута Универзитета у Београду - Правног факултета и члана 41. Правилника о докторским студијама на Универзитета у Београду - Правном факултету из 2019. године, Наставно-научно веће Универзитета у Београду - Правног факултета, на XXVIII седници, одржаној 23. септембра 2024. године, донело је

О Д Л У К У

Члан 1.

Прихвата се извештај Комисије за преглед и оцену докторске дисертације дисертације кандидата **Брана Хаци Стевића (ДС 2020-8)**, под насловом : „**Правно расуђивање и судски активизам – случај Уставног суда Босне и Херцеговине**“ и одређује Комисија за одбрану, у саставу:

др Миодраг Јовановић, редовни професор
др Виолета Беширевић, редовна професорка Правног факултета Универзитета Унион
др Горан Марковић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву

Универзитет у Београду је 28. марта 2023. године, актом под бројем: 61206-942/2-23, дао сагласност на предлог теме докторске дисертације.

Кандидат је објавио следећи рад:

„Начело кохерентности у одлукама Уставног суда Србије о јединству правног поретка“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 1/2022, стр. 257-279.

Објављени рад квалификује кандидата за одбрану докторске дисертације.

Члан 2.

О извршењу ове одлуке стараће се Декан Универзитета у Београду - Правног факултета.

04-број: _____

ПРЕДСЕДНИК НАСТАВНО-НАУЧНОГ ВЕЋА

Београд

Проф. др Зоран Мирковић

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Одлуком Наставно-научног већа Правног факултета Универзитета у Београду која је донета на седници одржаној 24. јуна 2024. године одређени смо за чланове Комисије за преглед и оцену докторске дисертације кандидата Брана Хаџи Стевића под називом „Правно расуђивање и судски активизам – случај Уставног суда Босне и Херцеговине“. Након што смо прегледали и извршили оцену достављене докторске дисертације, задовољство нам је да Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду поднесемо следећи

ИЗВЕШТАЈ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

І Основни подаци о кандидату и дисертацији

а) Основни подаци о кандидату

Брано Хаџи Стевић је рођен 25. јануара 1997. године у Бијељини, Република Српска – Босна и Херцеговина. Држављанин је Републике Србије и Босне и Херцеговине. Дипломирао је на Правном факултету Универзитета у Источном Сарајеву 27. јуна 2019. године просечном оценом 10. Награђен је Плакетом Универзитета у Источном Сарајеву за изузетан успех током студирања, те наградом за најбољег студента генерације.

Мастер студије на Правном факултету Универзитета у Београду је уписао у октобру 2019. године, на правно-теоријско модулу (теоријско-правни под-модул) и завршио их септембра 2020. године, одбранивши мастер рад под насловом „Одлуке Уставног суда Босне и Херцеговине као формални извори права“.

Новембра 2020. је уписао докторске студије на Правном факултету Универзитета у Београду, на ужој научној области теорија државе и права, социологија права и филозофија права. Током докторских студија положио је први докторски испит (Теорија државе и права, Социологија права и Филозофија права), други докторски испит (Правно расуђивање и Правна херменеутика), израдио семинарски рад, објавио научни рад и одбранио пројекат докторске дисертације. Марта 2023. године одобрена му је израда докторске дисертације под називом „Правно расуђивање и судски активизам – случај Уставног суда Босне и Херцеговине“.

Од новембра 2019. запослен је на Правном факултету Универзитета у Источном Сарајеву у звању асистента, а од марта 2021. је у звању вишег асистента.

Члан је Удружења правника Републике Српске и придружени члан Српског удружења за правну и социјалну филозофију из Београда.

Говори енглески, а служи се немачким и шпанским језиком.

Учествовао је на следећим научним конференцијама:

- (1) „Изазови правном систему“ у организацији Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву (одржана у Палама октобра 2020);
- (2) „Право и дигитализација“ у организацији Правног факултета у Нишу (одржана у Нишу априла 2021);
- (3) „Правна традиција и нови правни изазови“ у организацији Правног факултета у Новом Саду (одржана у Новом Саду септембра 2021);
- (4) „Противрјечја савременог права“ у организацији Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву (одржана у Палама октобра 2021);
- (5) „Право између стварања и тумачења“ у организацији Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву (одржана у Палама новембар 2022);
- (6) „Правне празнине и пуноћа права“ у организацији Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву (одржана у Палама октобар 2023);
- (7) „Правни принципи у савременом праву“ у организацији Правног факултета у Нишу (одржана у Нишу априла 2024);
- (8) „Изазови и перспективе развоја правних система у XXI вијеку“ у организацији Правног факултета у Бањој Луци (одржана у Бањој Луци маја 2024).

У децембру 2020. је учествовао на Седмој студентској конференцији из теорије и филозофије права под називом „Међународни трибунали и владавина права“, априла 2021. је учествовао на Првом семинару студената докторских студија – *PhD Colloquium*, а маја 2023. године је био учесник конференције студената докторских судија *PhD Colloquim*, ALF Session, International PhD Session.

Учествовао је у пројекту „Заштита начела уставности и људских права у ванредним околностима у пракси уставних судова Србије и Републике Српске и Европског суда за људска права“ и на округлом столу који је одржан тим поводом, а тренутно је учесник пројеката „Реформа изборног законодавства у Босни и Херцеговини: јачање институционалне легитимности“ и „Финансирање јединица локалне самоуправе“.

Аутор је девет научних радова:

(1) Питање суверености Босне и Херцеговине с обзиром на овлашћења високог представника, *Годишњак Правног факултета у Источно Сарајеву* 1/2017, стр. 93-122;

(2) Оправданост уставносудског активизма зарад заштите људских права: Европски суд за људска права и Уставни суд Босне и Херцеговине, *Eudaimonia* 5/2021, стр. 63-86.

(3) Норма као искључујући разлог за делање, *Зборник радова Правног факултета у Нишу* 91/2021, стр. 243-267;

(4) Хартово поимање односа права и морала у контексту правног расуђивања, *Зборник радова „Изазови правном систему“*, том I, Источно Сарајево 2021, стр. 218-233;

(5) Начело кохерентности у одлукама Уставног суда Србије о јединству правног поретка, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 1/2022, стр. 257-279;

(6) Преиспитивање догме о троеоби функција државне власти – уставно судство као четврта функција државне власти, *Зборник радова „Противрјечја савременог права“*, том I, Источно Сарајево 2022, стр. 479-497;

(7) Тест пропорционалности у доба пандемије – људска права *versus* јавно здравље, *Страни правни живот* 1/2023, стр. 17-43;

(8) Ванредно стање у Републици Српској: последице примене, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 4/2023, стр. 1333-1356;

(9) The European Court of Human Rights – the Constitutional Court of Europe?, *Зборник радова „Правне празнине и пуноћа права“*, том I, Источно Сарајево 2024 (рад је прихваћен за објављивање).

б) Основни подаци о дисертацији

Докторска дисертација Брана Хаџи Стевића „Правно расуђивање и судски активизам – случај Уставног суда Босне и Херцеговине“ садржи 374 странице основног текста и обликована је у складу са важећим Упутством о облику и садржају докторске дисертације која се брани на Универзитету у Београду од 2019. године (формат А4, маргине 20mm, проред подешен на 1 ред, фонт *Cambria*, величина писма основног текста 12 типографских тачака).

Дисертација садржи насловну страну на српском и енглеском језику, страну с подацима о ментору и члановима комисије на српском језику, страну с изјавама захвалности, страну с подацима о докторској дисертацији на српском и енглеском језику, укључујући сажетак и кључне речи, 3 стране садржаја, основни текст подељен на укупно пет поглавља, 36 страна са списком коришћене литературе, биографију на једној страни, изјаву о ауторству, изјаву о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и изјаву о коришћењу.

Истраживачку грађу која је коришћена при изради докторске дисертације чине библиографске референце (монографије, уџбеници, зборници радова, чланци – укупно 284 референце), судска пракса (укупно 244 судских одлука), правни акти (укупно 48), интернет извори (укупно 16).

Докторска дисертација обухвата шест целина: (1) Увод; (2) Правно расуђивање и уставно судовање у уставним демократијама; (3) Судски активизам; (4) Судски активизам Уставног суда Босне и Херцеговине; (5) Закључак; (6) Литература.

У складу са Правилником о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ проверила је оригиналност докторске дисертације коришћењем софтвера *iThenticate*. Укупан индекс сличности износи 6%, а све утврђене појединачне сличности с другим објављеним текстовима су безначајног процента. Ментор, проф. др Горан Дајовић је, на основу увида у извештај, дао позитивну оцену докторске дисертације, утврдивши да је наведени индекс сличности последица цитирања, упућивања на правне прописе, коришћења власитих именица, општих места и података, навода из различитих пресуда као и подударности универзално коришћених синтаксичких структура.

II Предмет и циљ дисертације

Предмет дисертације. Докторска дисертација посвећена је правном расуђивању и судском активизму. Централно место заузимају анализа правног расуђивања и судског активизма уставних судова, с освртом на праксу одлучивања Уставног суда Босне и Херцеговине, као својеврсну студију случаја. У основи, могу да се разликују три дела дисертације који следе након уводних напомена. Та три дела би требало да одговоре на три питања. Први део треба да одговори на питање: да ли је расуђивање уставних судова правно расуђивање или постоје и примесе политичког расуђивања?

Други део треба да одговори на питање: шта је судски активизам и у каквој су вези концепти судског активизма и правног и политичког расуђивања? Трећи део треба да одговори на питање: да ли Уставни суд Босне и Херцеговине одлучује активистички?

Први део је посвећен расуђивању уставних судова у уставним демократијама. У њему кандидат централно место посвећује правном и политичком расуђивању. Да би се оценило да ли неки орган расуђује правно или политички, нужно је да се концептуално одреде појмови „правно расуђивање“ и „политичко расуђивање“. Идући ка том циљу, кандидат прво анализира концепт уставне демократије, настојећи да укаже на то да она подразумева ограниченост државне власти.

У овом делу, подвлачи се да су и државни органи ограничени низом правних разлога у свом практичном делању, с тим да је расуђивање неких органа мање, а неких других органа знатно више ограничено том врстом разлога. Примера ради, законодавац је ограничен само начелним уставним одредбама, па му оне остављају знатну слободу у уређивању друштвених односа због чега је његово расуђивање претежно политичко. С друге стране, редовни судови су много више ограничени у свом расуђивању, па је оно поглавито правно расуђивање јер се донесена одлука се оправдава поглавито правним разлозима тј. аргументима – разлозима који се заснивају на позитивном праву, а у извесној мери и на фактичким изворима права.

Наставак излагања је посвећен уставним судовима, с посебним освртом на питање како расуђују уставни судови. Кандидат износи опште напомене о контроли уставности и уставносудским надлежностима, а затим се анализа усмерава на уставносудско расуђивање, којом приликом кандидат заступа тезу да оно представља мешавину правног и политичког расуђивања. Одговарајуће место у том делу рада припада и анализи доктрине политичких питања и судијског уздржавања као опозита судском активизму, који је тема другог дела рада. На крају дела о правном расуђивању и уставном судовању у уставним демократијама, кандидат закључује анализу одељком у којем се образлаже да ли је уставни суд кочница без равнотеже, будући да због своје институционалне улоге може друге државне огране да ограничи у њиховом одлучивању, док еквиваленте надлежности других органа према уставном суду не постоје.

Други део рада посвећен је судском активизму. У њему кандидат даје историјски преглед учења о судском активизму, а затим га пореди с другим модалитетима судског одлучивања као што су тумачење права, стварање права и примена права. Идеја је да се изложи разлике и сличности између судског активизма и

тих модалитета одлучивања, како би се одредио сам концепт судског активизма. А њега кандидат конструише кроз прототипски појам, дакле, појам који садржи одређена типична својства појаве на коју се односи.

На трагу тако одређеног појма, кандидат анализира улогу и модалитете активистичког одлучивања уставних судова Немачке и Италије, те Европског суда за људска права који су, по његовом мишљењу, прототипски примери активизма. Остатак другог дела рада је посвећен различитим појавним облицима уставносудског активизма. Кандидат нарочито истиче да уставни суд активистички одлучује задирући у послове уставотворца и законодавца више него што му устав и допуштају.

Трећи део рада посвећен је Уставном суду Босне и Херцеговине. Тај орган у дисертацији представља практичан пример на којем се „тестирају“ теоријски увиди о уставносудском расуђивању и уставносудском активизму. Анализира се положај Уставног суда у уставном систему Босне и Херцеговине, који је врло специфичан, а самим Уставом је овај орган одређен као заштитник тог акта. Кључно место у овом делу рада припада анализи одлука овог органа које указују на знатан утицај Уставног суда на уставно уређење Босне и Херцеговине. Активистичко одлучивање Уставног суда Босне и Херцеговине подразумева задирање како у надлежности уставотворца тако и у надлежности законодавца. Одлукама Уставног суда БиХ су мењани и Устав Босне и Херцеговине и ентитетски устав и ентитетски закони. Такође, Правила Уставног суда, којима би требало само да се уређује начин његовог рада и његова унутрашња организација, постала су инструмент којим је контролор уставности проширио своје надлежности, до мере да је њима чак мењао и изричите норме Устава БиХ. Уставносудска пракса овог органа не подразумева само контролу правних акта, него су предмет контроле били и политички акти. У трећем делу је аутор трагао за одговором на питање: да ли је Уставни суд БиХ „старалац“ Устава (како то овај акт прописује) или је његов стваралац? Анализом уставносудске праксе, оцењено је да се под велом „стараоца“ Уставни суд често претварао у ствараоца уставног права БиХ. Дакле, по оцени кандидата, овај орган одлучује активистички. Штавише, кандидат закључује да активистичко одлучивање Уставног суда Босне и Херцеговине представља *sui generis* активизам, будући да превазилази и познате модалитете активистичког одлучивања појединих европских уставних судова.

Циљ дисертације. Докторска дисертација треба да разјасни поједина спорна теоријска и практична питања, те би циљеви могли да се одреде с обзиром на три главна дела рада.

(1) Први део дисертације имао је за циљ да објасни расуђивање уставних судова, испита да ли је оно правно или и политичко, те утврди компатибилност уставносудског одлучивања с постулатима уставне демократије. Идући ка том циљу, кандидат претходно утврђује својства уставне демократије, полазећи од тога да разликовање (1) између државних органа који (политички) утврђује циљеве и оних који примењују право и (2) правног и политичког расуђивања уставног суда, представља ваљану основу за то одређење.

Циљ је да се покаже како уставни суд расуђује и правно и политички. Сем тога, циљ је и да се утврде и разлози за такво „мешовито“ расуђивање, а неки од њих су природа устава, уставних одредаба и надлежности уставног суда. Одређивање институционалне улоге уставних судова и одлика уставносудског расуђивања је предуслов за анализу у другом и трећем делу који су посвећени активизму уставних судова уопште, односно активизму Уставног суда Босне и Херцеговине.

(2) Други део дисертације има два основна циља и неколико ужих циљева у оквиру та два основна. Први циљ је настојање да се формулише појам судског активизма, док је други циљ класификовање појавних облика уставносудског активизма, утемељено на анализи одлучивања уставних судова у државама које прихватају систем централизоване контроле уставности.

Кандидат сматра да појам „судски активизам“ може да се формулише његовим (1) јасним разграничењем од других или сродних модалитета судског одлучивања, (2) прототипским дефинисањем тог појма и (3) детаљном анализом типичних својстава (уставно)судског активизма.

Након остварења првог основног циља и ужих циљева у оквиру њега, кандидат прелази на реализацију другог циља – излагање модалитета уставносудског активизма. У овом делу кандидат иде за тим да (1) потврди тезу да се уставно судство не може одредити као део судске функције, него да завређује да буде окарактерисано као засебна функција државне власти. Даље, кандидат настоји да покаже да (2) уставни суд понекад не поступа као примењивач права, него често одлучује као уставотворац и законодавац. Све то заједно с реализованим циљевима из првог дела омогућава (3) постављање солидне теоријске подлоге за анализу одлучивања Уставног суда Босне и Херцеговине.

(3) Трећи део рада има за основни циљ да утврди да ли одлучивање Уставног суда Босне и Херцеговине поседује одлике активизам. Идући ка том циљу, (1) кандидат указује на положај Уставног суда Босне и Херцеговине у њеном правном систему и (2) раскорак који постоји између нормативног положаја и стварног одлучивања овог органа. Потом се (3) анализира природа спорова о којима је овај орган одлучивао јер није увек реч о правним споровима. Такође (4) анализирани су парадигматичне одлуке Уставног суда којима је аутор настојао да покаже да (5) Уставни суд Босне и Херцеговине одлучује активистички.

III Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Прва хипотеза гласи: *Уставни суд је орган који правно-политички расуђује, што је последица различитих фактора и уставносудско одлучивање не може да се сведе на негативно законодавство, што има одговарајуће последице у односу на његово место у уставним демократијама.* Контрола одлука парламента је типичан елемент уставне демократије, а један од облик те контроле је и судска контрола уставности. Она подразумева да уставни суд (или други контролор уставности) чува неприкосновени положај устава и уклања из правног поретка законе који нису у сагласности с уставом. Улога чувара устава имплицира забрану мењања устава, али уставни суд понекад расуђује тако да престаје да буде чувар, а постаје господар устава. Сем тога, уставни суд се упушта у разматрање питања која су, првенствено, у надлежности законодавца, интервенишући на различите начине, а *eo ipso* се крши још један елемент уставне демократије – уставом прокламовано начело поделе власти, чиме уставни суд повређује одредбе акта који наводно штити и угрожава државно устројство које се тим актом установљава.

Друга хипотеза гласи: *Судски активизам је политичко расуђивање судова о оптималности важећег права које резултује његовим реформисањем.* Овај модалитет одлучивања подразумева да суд излази из оквира својих надлежности и задире у надлежности других органа (пре свега законодавца), кршећи начело поделе власти, при чему политички резонује, тражећи правни основ у широко формулисаним уставним одредбама, што доводи до тога да ствара ново право (изворно регулише друштвене односе) или мења постојеће право (другачије уређује већ регулисане друштвене односе), настојећи да оствари легитиман циљ (отклони блокаде у раду других државних органа, обезбеди примену гарантованих права и слобода, прогресивно

развија права итд.). Нарочито је активистичко одлучивање уочљиво у одлукама уставних судова, кроз њихов покушај да се позивањем на неки виши, легитиман, циљ представе управо као чувари изричитих или „изведених“ уставних вредности.

Уставносудски активизам типично није ни пуко стварање права које нема никакве везе с текстом акта, нити је пука примена права, него је реч о стварању права које уставни суд настоји да заодене у уставну одредбу која је толико уопштена да је поље могућних значења која могу да се тој одредби припишу веома широко. У том смислу, (уставно)судски активизам подразумева делом и правно расуђивање (јер суд увек разлоге за своје одлуке настоји да заснује на тексту важећег правног акта), али и политичко расуђивање (јер суд одлучује и на основу ванправних разлога с циљем да оствари оно што сматра легитимним циљем односно пожељним друштвеним стањем).

Трећа хипотеза гласи: *Уставни суд Босне и Херцеговине у својој пракси понекад одлучује активистички решавајући уставне спорове о правним питањима, а упушта се и у одлучивање о политичким питањима.* Практика овог органа показује интервенисање у бројна важна питања која су у надлежности уставотворних и законодавних органа, самоприписивање надлежности које му по Уставу БиХ не припадају, приписивање нормативног карактера преамбули Устава, заснивање бројних одлука на уопштенојуставној формулацији о владавини права, „проглашавање“ високог представника за институцију БиХ, пртивно одредбама Устава, мењање Устава БиХ путем Правила као подзаконског акта, итд. У сврху доказивање треће хипотезе, у раду су детаљније анализирани поједине одлуке, попут одлуке о конститутивности три народа на ентитетском нивоу власти, одлуке о одређивању високог представника као (супсти)тутора домаћих органа, одлуке о мењању назива градова у Републици Српској, одлуке у којој контролор уставности контролише уставност политичких аката итд.

У закључку рада је кандидат проверавао заснованост сваке од три хипотезе, те наводи аргументе који говоре у прилог њихове заснованости.

IV Кратак опис садржаја дисертације

Резултати истраживања су изложени у пет поглавља која чине системску целину. У уводу се излажу предмет, циљ и методолошки оквир дисертације, као и хипотезе од којих се полази у истраживању. Друго поглавље рада посвећено је анализи правног расуђивања и уставног судовања у уставним демократијама, док је треће поглавље посвећено питању судског активизма. Четврто поглавље се бави питањем

судског активизма Уставног суда Босне и Херцеговине. Пето поглавље је посвећено закључним разматрањима.

У уводном поглављу кандидат описује предмет истраживања. То је, кратко речено, анализа начина расуђивања уставних судова и њиховог активистичког одлучивања, с тим да се резултати анализе „тестирају“ на пракси Уставног суда Босне и Херцеговине. Осим тога, кандидат наглашава да ће претходно изнети напомене о уставним демократијама, нарочито у светлу поделе државних органа на оне који стварањем права утврђују политику државе и одређују циљеве којима се тежи и оне који примењују важеће право. Да би се објаснило уставносудско одлучивање, кандидат истиче значај разликовања правног и политичког расуђивања и исказује намеру да концептуалном анализом одреди значење тих појмова и испита начин расуђивања уставних судова, те компатибилност њиховог одлучивања с постулатима уставне демократије (први циљ). Након тога кандидат наводи да ће анализирати судски активизам, упоредити га са сродним модалитетима судског одлучивања, те дати стипулативну, прототипску дефиницију овог концепта и анализирати његова типична својства (други циљ). Коначно, најваљује се и да ће се предузети анализа уставносудске праксе Уставног суда БиХ, да би се утврдило како тај контролор уставности одлучује (трећи циљ). Кандидат излаже методолошки оквир, наглашавајући да је рад примарно усмерен на дескрипцију уставносудског одлучивања, а затим наводи три хипотезе које ће да буду испитане у наредна три дела рада.

Друго поглавље, под насловом „Правно расуђивање и уставно судовање у уставним демократијама“, подељено је на пет одељака. Први одељак представља осврт на својства демократије, док се други одељак бави питањем уставне демократије. Испитује се зашто је уставна демократија *уставна* и зашто је *демократија*, уз основну идеју да уставна демократија подразумева да је државна власт вишеструко ограничена. Њу типично карактерише постојање кодификованог устава, ограниченост државне власти путем људских права и слобода, али и ограниченост власти изнутра тј. државни органи једни друге ограничавају, с тим да је за тему рада од превасходног значаја однос уставног суда и законодавца. Други одељак се бави односима између државних органа у светлу односа права и политике. Кандидат анализира функције државне власти, односе између државних органа у режиму поделе власти, а затим прелази на анализу политичког и правног расуђивања, у светлу њихових типичних својства. У трећем одељку се анализирају концепти контроле уставности, надлежности уставних судова, (пре)испитује се тврдња да је уставни суд негативни законодавац и описује се

природа устава, његових одредаба и специфичности тумачења овог акта. Пети одељак је посвећен анализи начина на који расуђују уставни судови, а у оквиру тога и јудикализацији политичких питања и испитивању позиције уставног суда у систему кочница и равнотеже.

Треће поглавље, које носи наслов „Судски активизам“, садржи пет одељака. У првом одељку изложен је историјат теоријских погледа на активистичко одлучивање судова и контроверзе поводом њих. Други одељак је посвећен анализи везе судског активизма и сродних модалитета судског одлучивања, као што су тумачење права, стварање права, примена права итд. Кандидат анализира кад судије тумаче право, каква је природа тумачења, која је разлика између одлучивања о важећем праву и одлучивања на основу важећег права, кад судије довршавају „нормативни посао“ који није до краја завршио законодавац и слично. Трећи одељак садржи стипулативну дефиницију судског активизма, те анализирање типичних својстава уставносудског активизма. У четвртом одељку се анализирају парадигме активизма тј. пракса и поједине одлуке немачког и италијанског уставног суда, те Европског суда за људска права, при чему се указује на њихове надлежности, улогу и утицај на друге органе и специфичности њиховог расуђивања. Пети одељак посвећен је појавним облицима уставносудског активизма. Кандидат анализира појавне облике уставотворног одлучивања уставних судова, њихово позитивно законодавство, уставносудско проширивање сопствених надлежности, као и начине уставносудског одлучивања који наликују на судски активизам.

Четврто поглавље, чији је наслов „Судски активизам Уставног суда Босне и Херцеговине“, подељено је у четири одељка. Први одељак анализира посебности уставног уређења Босне и Херцеговине, док се у другом одељку испитује правни положај Уставног суда Босне и Херцеговине. За утврђивање његове институционалне позиције релевантни су како Устав Босне и Херцеговине, тако и Правила Уставног суда Босне и Херцеговине. Трећи одељак се односи на политичка питања и *self-restraint* у пракси Уставног суда, а аутор показује да поједине одлуке одговарају институционалној улози уставних судова, док друге нису у складу с тим. Четврти одељак се бави појавним облицима судског активизма Уставног суда Босне и Херцеговине. У њему је кандидат анализирао специфичности уставносудског расуђивања овог контролора уставности, те указао на одлуке којима је уставни суд интервенисао у надлежности уставотворца, законодавца, проширио своје надлежности,

активистички штитио владавину права и људска права, те контролисао уставност политичких акта.

Пето поглавље садржи закључна разматрања. У њему је кандидат испитивао доказаност полазних хипотеза. Кандидат је, с једне стране, сажето изложио главне резултате истраживања те, с друге стране, утврдио последице које узрокује уставносудски активизам. Оцењено је да контрола уставности данас није просто уклањање неуставног закона из правног поретка, те да различити облици уставносудског посезања у надлежности других органа, уставне судове практично претварају у посебну функцију државне власти. Неретко под изговором интерпретативне активности, они прерастају у господаре устава и неспорно је да нису *само* негативни законодавци. Експлоатацијом теоријских увида из претходних поглавља, кандидат закључује да Уставни суд Босне и Херцеговине неретко одлучује активистички, те да његове активистички одлуке надилазе чак и већ устаљене појавне облике уставносудског активизма у Европи. Зато је његово одлучивање *sui generis* активизам, који га од Уставом прокламоване улоге „стараоца“ води ка улози ствараоца Устава, кад год Уставни суд „протумачи“ да управо то Устав налаже.

Након закључка, дат је преглед коришћене литературе коју чине библиографске референце (књиге, чланци, зборници радова), судске одлуке, правни акти и интернет извори.

V Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертација „Правно расуђивање и судски активизам – случај Уставног суда Босне и Херцеговине“ представља и теоријски, и практични допринос у разумевању питања и проблема којима се бави.. На нашим просторима нема довољно академских прилога који се, као што је то учинио кандидат, акрибично и продубљено баве питањем уставносудског расуђивања и уставносудског активизма, па је неспорно да овај рад у том смислу представља допринос домаћој правној науци и теорији.

Теоријски и научни допринос нарочито се огледа у (1) објашњавању улоге уставних судова у савременим правним системима, посебно имајући у виду начин на који уставни судови расуђују као и у (2) осветљавању концепта (уставно)судског активизма и његових појавних облика.

Кандидат је у раду објаснио природу уставносудског расуђивања, правни положај и институционалну улогу уставног суда и, шире посматрано, утицај овог

органа на обликовање правног система, као и посезање уставних судова у надлежности уставотворца и законодавца на различите начине, што подрива постулате конституционалне демократије.

Други аспект теоријског доприноса овог рада се огледа у анализи судског активизма и његових појавних облика. Теоријска контроверза оличена у опречним ставовима у постојећој литератури поводом судског активизма је у дисертацији критички анализирана кроз поређење активизма и сродних модалитета судског одлучивања, а дата је и стипулативна дефиниција судског активизма у облику протопипске дефиниције. Анализиране су бројне уставносудске одлуке у којима је кандидат уочавао типична својства судског активизма која је на одговарајућем месту описао. Тиме је постојећа литература обogaћена концептуалним увидима, будући да полемичне расправе о томе да ли судски активизам треба оценити позитивно или негативно немају смисла уколико се претходно не утврди шта је активизам.

Резултати до којих је кандидат дошао током истраживања могу бити од користи и другим ауторима који изложене теоријске увиде могу да примене на анализу уставносудских одлука. Истраживање би нарочито могло да допринесе домаћој правној науци тако што би академски правници имали прилику да се ближе упознају са ставовима стране правне теорије о проблему судског активизма, те да анализирају ауторов критички осврт на те ставове. Коначно, природа теме је таква да обухвата и уставноправни аспект. У том смислу, она је корисна и теоретичарима уставног права, а не само теоретичарима државе и права.

С друге стране, практични допринос дисертације се огледа у расветљавању одлучивања Уставног суда Босне и Херцеговине. У раду су анализиране различите одлуке Уставног суда, изнети су увиди о специфичностима расуђивања овог органа, те су његове одлуке упоређене с уставносудским одлучивањем у Европи. На тај начин дисертација представља допринос и практичарима, па и судијама уставних судова у Босни и Херцеговини.

Будући да се дисертација највећим делом заснива на коришћењу стране литературе, практичари су у прилици да сагледају теоријске ставове о овој важној теми и да изграде сопствене ставове и евентуално их примене у уставносудском расуђивању. Такође, дисертацију карактерише и коришћење обимне (уставно)судске праксе (преко 240 одлука различитих судова). Неке од њих су детаљније анализиране, с циљем да се укаже на значај и распрострањеност судског активизма (барем у смислу у којем је он стипулиран у раду), те на различите облике активистичког одлучивања.

Дисертација у целини може да буде корисно штиво и другим заинтересованим читаоцима, било из света права или изван њега, који би желели да сазнају више о уставном судству и (уставно)судском активизму. Она посебно може да буде корисна читаоцима који би да прошире знања о судској пракси Уставног суда Босне и Херцеговине. Ово потоње је од нарочитог значаја, ако се има на уму чињеница да је деловање тог суда иначе предмет политичких и других спорења у Босни и Херцеговини. Пошто су она, неизбежно, прожета емоцијама и испуњена вредносним оценама, текст попут овог у којем се уставносудској пракси Уставног суда БиХ приступа с дескриптивне и концептуалне, а не с нормативне и вредносне стране, је изузетно добродошао прилог текућим дебатама и спорењима.

VI Закључак

Имајући у виду да је докторска дисертација кандидата Брана Хаџи Стевића под називом „Правно расуђивање и судски активизам – случај Уставног суда Босне и Херцеговине“ написана у свему према раније одобреној пријави, те да представља оригинално и самостално научно дело којим је кандидат дао значајан допринос теорији права и науци уставног права, сматрамо да су се стекли сви услови да се приступи њеној јавној одбрани. Стога са задовољством Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду упућујемо

ПРЕДЛОГ

да прихвати позитивну оцену докторске дисертације и именује комисију за њену јавну одбрану.

У Београду, 19.08.2024.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ:

др Миодраг Јовановић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Београду

др Виолета Беширевић, редовни професор
Правног факултета Универзитета Унион у Београду

др Горан Марковић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву